

Crina-Ramona ANTIP

doctorandă, Universitatea de Stat din Tiraspol;
Școala Gimnazială Nicolae Bălcescu, jud. Bacău,

Dezvoltarea competențelor metacognitive la ora de literatură în contextul remote-teaching-ului sau... Despre arta de a pune întrebări

Rezumat: Modul în care elevii gândesc despre învățare va avea un impact semnificativ asupra performanței lor în timpul învățării. Cercetările arată că atunci când elevii sunt capabili

să dezvolte o mentalitate flexibilă, sunt mai predispuși să se angajeze într-o gândire reflexivă despre modul în care pot învăța și pot crește, ceea ce servește drept motivație pentru a face acest lucru. Modalitatea de a pune întrebări este chiar o artă, iar flexibilitatea este esențială în experimentarea de noi strategii, atât pentru profesor, cât și pentru elevi.

Cuvinte-cheie: artă, strategie, metacogniție, educație, întrebări.

Abstract: The way the student thinks about learning will have a significant impact on their performance during learning. Research shows that when students are able to develop a growth mindset (compared to a fixed mindset), they are more likely to engage in reflective thinking about how they can learn and grow, which serves as motivation to do this thing. The art of asking questions is an art, and flexibility is essential in experimenting with new strategies, both for the teacher and the students.

Keywords: art, strategy, metacognition, education, questions.

În contextul societății actuale, confruntată cu numeroase și complexe provocări, dascălii sunt chemați "să părăsească algoritmul monoton al rutinei", să apeleze cu curaj și responsabilitate la aplicarea creativă a noilor paradigme (cognitivismul, socioconstructivismul, practicianul reflexiv) în proiectarea și realizarea activităților educative.

Așa se explică orientarea didacticii moderne către dezvoltarea unei metodologii centrate pe elev, pe demersuri interactive ce respectă profilul psihologic de vârstă și individual al elevului, trebuințele și ritmul propriu de învățare al fiecărui individ.

Centrarea pe cel ce învață, pe nevoile, pe interesele și aspirațiile sale, pe subiectivitatea sa impune o reconsiderare a competențelor necesare pentru exercitarea profesiei didactice, respectiv a standardelor specifice acestora. Valorizând activitatea elevilor, aplicând principiile pedagogiei diferențierii și ale constructivismului pedagogic, educatorul trebuie să se pună în planul al doilea, lăsând să primeze interesele elevilor săi.

Profesorul trebuie să-și pună în joc toate cunoștințele și întreaga sa pricepere, nu pentru a transmite pur și simplu cunoștințe care urmează a fi însușite, ci pentru a le insufla elevilor dorința de a le dobândi, prin ei înșiși, printr-un studiu cât mai activ și mai intens. Rolul profesorului este de a organiza învățarea, de a susține efortul

elevilor și de a nu lua asupra lui, integral sau parțial, această strădanie.

Când învățarea are loc în formatul față în față este mai ușor de realizat, dar este această premisă valabilă și în contextul învățării online? Poate o interfață să țină locul unui dascăl cald, care își iubește cu pasiune disciplina pe care o predă și interacțiunea cu educabilii? Va fi învățarea vizibilă în aceste condiții?

Tot mai mult se vorbește despre profilul absolventului de gimnaziu, care ar trebui să *atingă un nivel intermediar de deținere a competențelor-cheie*; acesta se poziționează logic în continuarea profilului de formare al absolventului de clasa a IV-a și deschide perspectiva către profilul de formare al absolventului de clasa a IX-a.

Competențele-cheie formate la disciplina *Limba și literatura română* în gimnaziu, în principal, sunt: *comunicarea în limba maternă, sensibilizare și exprimare culturală* [1].

Însă se pot ele obține și în predarea online? Este acest tip de remote-teaching un context adecvat în care să se dezvolte competențele în cauză? Prin urmare, este învățământul online o alternativă viabilă la învățământul tradițional? Ce metode și procedee putem aplica pentru ca se producă învățarea? Sau metaînvățarea?

Începând timid să predăm online, oare nu dezvoltăm la elevii noștri, pe lângă competențele obligatorii, și alt tip de competență, pe care, în învățarea dirijată din clasă, nu o puteam dobândi? Obținem un tip de educație care implică dezvoltarea metacogniției, atât la educator, cât și la educabil.

Încercând să continuăm predarea, am realizat două deziderate: am dezvoltat și metacogniția și competențele digitale la cei doi actori ai actului educațional, la elevi în mod conștient și voit, la dascăli, în mod inconștient și nevoit/ne-voit. Predând online, nu ați simțit că timpul e, în sfârșit, de ajuns, că ora de curs nu mai are acea presiune, că elevii sunt un pic mai prezenți? Că ceea ce era tratat cu frică a devenit o discuție lejeră despre verb, personaje, unghiuri..., că toată lumea are curajul de a avea o opinie?

Așadar, fiind puși față în față cu contextul la care nu s-au așteptat, cei doi actori s-au întrecut pe ei înșiși, descoperindu-și metacompetențele, cum ar fi cele elaborate la Conferința Internațională a UNESCO, în septembrie 2001, care includ cele patru scopuri definitorii ale educației în secolul al XXI-lea:

- *a învăța să înveți* – a ști să acumulezi pe parcursul întregii vieți cunoștințele și informațiile necesare;
- *a învăța să faci* – a obține abilități profesionale, dar și competențe necesare adaptării la condițiile schimbătoare ale lumii moderne;
- *a învăța să fii* – capacitatea de autoedificare a personalității în baza valorilor morale și sociale, capacitatea de a evalua propriile acțiuni și de a fi

responsabil;

- *a învăța să trăiești cu alții* – comprehensiunea celui alt din punctul de vedere al toleranței, pluralismului și al respectului [2].

Învățând copiii să devină metacognitivi, îi ajutăm să treacă de la o mentalitate care lasă puțin loc pentru schimbare la una care promovează conștiința de sine și reziliența. Acest lucru nu e valabil oare și pentru adultul pus în aceeași situație? Cine sunt, ce caut în viața mea, ce ar trebui să fac cu ea? Sunt tot atâtea întrebări la care orice răspuns este construit în oglindă, prin prisma reflexivității.

Abilitățile metacognitive nu sunt doar instrumente excelente pentru elevi, ci le și permit acestora să se autoregleze atunci când se confruntă cu provocări, în special cu cele neașteptate, spre exemplu, a realiza o temă fără ca să o copieze de la colegul său, a posta o temă pe o platformă fără ajutorul profesorului, a accesa un link fără ajutorul celor din jur.

Așadar, cum îi ajutăm pe elevii noștri să înceapă să devină mai „meta-?”. Întrebările metacognitive, spune Tamara Rosier, vor ajuta elevii să gândească într-un mod mai reflexiv [4].

Întrebările puse la lecție ar trebui să fie:

1. **Deschise:** să le oferim elevilor un spațiu pentru a reflecta asupra gândirii lor: spre exemplu, la ora de literatură, atunci când am studiat legenda *Prometeu aduce oamenilor focul*, aveam de ales între două modalități de a pune aceeași întrebare: *A făcut bine Prometeu că a adus oamenilor focul?* sau *Poți să-mi spui mai multe de ce crezi că Prometeu a făcut bine că a adus oamenilor focul?* Dacă la prima întrebare puteam primi doar un răspuns închis *da* sau *nu*, la cea de a doua întrebare, s-a născut un adevărat eseu.
2. **Fără să inducă vină.** Poate fi greu să rămâi calm atunci când copiii nu sunt atenți la oră. Dar cerându-le să se gândească la comportamentul lor, acest lucru îi poate ajuta să învețe să gestioneze situațiile dificile într-un mod mai bun: *De ce crezi că nu poți fi atent atunci când colegii tăi discută despre personajele legendei?* Opinia că literatura veche nu îl interesează, mi-a descoperit gustul său pentru lectura suplimentară, care e format doar din cărți din literatura modernă pentru copii, gen *Jurnalul unui puști*, *Jurnalul unei puștoaice*, lucru care a dus la alte discuții și, în final, la schimbarea radicală a listei cu lecturi suplimentare. Pentru a le încuraja gustul pentru lectură, în care, asemeni lui Eliade, să citești oriunde și oricând, poate câteodată, tot ceea ce le pică în mână.
3. **Centrate pe soluție:** acest gen de întrebări ar trebui să încurajeze elevul să reflecteze asupra modului în care își poate folosi capacitatea de înțelegere

pentru a schimba lucrurile în viitor: *Cum am putea să discutăm această lecție data viitoare ca să fie interactivă și atractivă pentru toată lumea?* Una dintre soluții a fost aceea că ar trebui să tratăm lecția prin metoda cadranelor sau cea a benzilor desenate, lucru pe care l-am și aplicat ulterior.

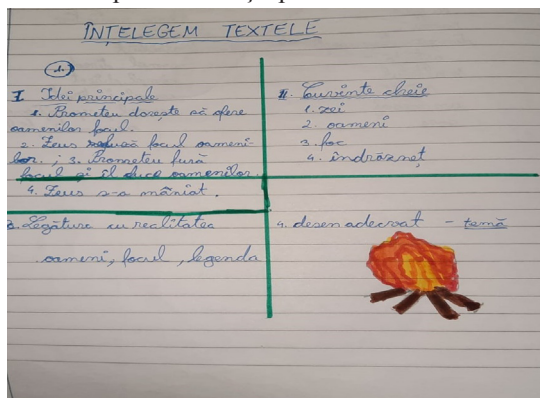

Figura 1. Metoda cadranelor

Figura 2. Metoda benzilor desenate clasice

Figura 3. Metoda benzilor desenate în aplicația Toontastic

4. **Orientate spre proces.** Se pot pune întrebări care să ajute elevii să-și facă o idee mai bună despre modul în care ei gândesc: *Cum veți ști când se*

termină acest desen legat de textul dat?

5. **Întrebările trebuie să fie însoțite de răbdare:** „Când îi înveți pe copii să se gândească la comportamentul lor diferit, ei încep să se comporte diferit”, precizează Tamara Rosier. Dar avertizează că este important să nu ne așteptăm la rezultate instantanee. Învățarea de a gândi metacognitiv este un proces de durată, iar profesorii ar putea fi nevoiți să accepte că o muncă intensă se petrece în culise, în dialogul cu sinele.

Dar arta punerii întrebărilor face ca munca metacognitivă să funcționeze intern, chiar dacă nu este vizibilă pentru ochiul vreunui dintre actorii implicați.

Punerea de întrebări îi va ajuta pe copii să înceapă să folosească și strategii metacognitive în activitatea lor școlară. Dacă elevii noștri nu înțeleg anumite lucruri la ora de curs, profesorul ar trebui să le pună întrebări care să-i ajute să-și folosească abilitățile metacognitive pentru a încerca o abordare diferită. Spre exemplu: *De ce credeți că vă este greu să rezolvați aceste întrebări acum? Care sunt strategiile care v-au ajutat să le rezolvați mai ușor și mai bine, pe lucrări similare în trecut? Puteți folosi aceste informații pentru a vă ajuta cu munca pe care o faceți acum?*

Întrebările metacognitive îi vor ajuta pe elevi să-și clarifice procesul, să-și gestioneze anxietatea și să găsească o modalitate mai bună de a-și aborda lucrările, dar beneficiile nu se termină atunci când sarcina este finalizată.

Cu cât elevul este mai capabil să-și înțeleagă procesul de învățare, cu atât îi va fi mai ușor să-și dea seama de strategiile și suporturile ce funcționează cel mai bine pentru el – cunoștințe care îl vor ajuta să reușească – atât acum, cât și pe măsură ce se dezvoltă sau pe măsură ce complexitatea noțiunilor predate crește.

Există un mare avantaj în învățământul online, chiar dacă la început niciunul dintre actorii implicați nu realizează că în acest tip de predare se creează un complot tacit între educator și educabil. Dar fiind faptul că ambii stau undeva în fața unui calculator, nu se mai păstrează nici acea tonalitate *ex-cathedra*, profesorul devenindu-i cumva un aliat, un ghid în învățare.

Metacogniția este un cuvânt important, însă este ceea ce facem majoritatea dintre noi în fiecare zi, fără să observăm. Reflectând asupra propriilor noastre gânduri, obținem o perspectivă asupra sentimentelor, nevoilor și comportamentelor noastre și a modului în care învățăm, gestionăm și ne adaptăm la noi experiențe, provocări și contracarări emoționale. Este conversația pe care o avem în cap, care ne sună bine mental și ne facem planuri inspirate de aceasta.

Se pare că instruirea copiilor în vederea folosirii acestora într-un mod proactiv, pentru a depăși obstacolele, poate fi un instrument puternic de fertilizare a solului arid al gândirii lăsate de izbeliște de instruirea tradițională.

Gândirea strategică este, prin urmare, capacitatea de

a gândi la scară mare și mică, pe termen lung și scurt, și în trecut și prezent. În timp ce gândirea strategică este o abilitate valoroasă pentru toată lumea, ea devine din ce în ce mai esențială pe măsură ce copilul accede în clasele mai mari. Cu toate acestea, nimeni nu învață în mod formal, deci este esențial ca măcar un singur profesor să ia inițiativa și să-și învețe elevii cum să o facă singuri, pentru ca apoi, dobândind capacitatea de a învăța cum să învețe la o disciplină, să se obișnuiască să o aplice și la celelalte.

”Consider metacogniția ca pe un scop”, susține Marc Gladstone, un specialist în învățare. ”Obișnuința utilizării devreme a strategiilor metacognitive îi ajută pe copii să devină cursanți mai independenți și să consolideze abilitățile de auto-advocacy” [3].

Așadar, pentru a evolua, copiii trebuie să poată trece de la ”nu pot face asta” la ”cum pot face asta?”. Deci trebuie să se gândească la motivele pentru care sunt blocați, la ceea ce îi frustrează, de la ce ar fi nevoie să se dezlipească. Trebuie să reflecteze asupra propriului proces de gândire, iar cum vor putea face asta, decât prin intermediul unui dascăl care cunoaște și vrea să aplice, în loc de *malpraxis*, *arta de a pune întrebări*, dar și de a asculta răspunsuri, care să conducă elevul pe solul fertil al gândirii.

Cu toate acestea, învățarea copiilor să devină mai metacognitivi îi ajută să dezvolte o mentalitate care lasă mai mult spațiu pentru creștere și adaptare, promovând conștiința de sine și rezistența.

Aceasta nu este doar o bănuială, există multe studii care dovedesc valoarea învățării metacogniției copiilor. Cercetările sugerează că, pe măsură ce abilitățile metacognitive ale elevilor cresc, acestea ating și niveluri superioare. Chiar și dincolo de învățarea academică, metacogniția îi poate ajuta pe tineri să conștientizeze propriile stări mentale, astfel încât să poată începe să răspundă la întrebări importante, de exemplu, *Cum trăiesc o viață fericită?* și *Cum mă simt bine cu mine?*

Modul în care elevul gândește despre învățare va avea un impact semnificativ asupra performanței lui în timpul învățării. Cercetările arată că atunci când elevii sunt capabili să dezvolte o mentalitate de creștere (în comparație cu o mentalitate fixă), sunt mai predispuși să se angajeze într-o gândire reflexivă despre modul în care pot învăța și crește, ceea ce servește drept motivație pentru a face acest lucru [5].

Potrivit *Edutopia*, abilitățile de gândire de ordin superior pot fi încurajate atunci când elevii își recunosc propria creștere cognitivă. Întrebări simple precum „înainte de acest test, am crezut că Prometeu era un antierou, dar acum înțeleg că era, de fapt, eroul oamenilor, nu al zeilor”, pot face diferența și pot demonstra creșterea capacității de autoînvățare.

Acest tip de gândire promovează ideea că elevii au învățat un fapt nou sau au dobândit o nouă abilitate. O modalitate foarte simplă de a face acest lucru ar putea fi

ca ei să țină un jurnal de educație în care urmăresc lucruri, cum ar fi ce sarcini le-au fost ușoare în fiecare săptămână la școală, ce sarcini le-au fost cele mai dificile și ce lucruri noi au învățat ca urmare a studiilor lor [6].

Interacțiunile simple în clasă pot promova metacogniția. Chiar și modul în care profesorii intră în contact cu elevii poate contribui la îmbunătățirea metacogniției. Nu pot uita replica unui elev căruia tot îi spuneam să scrie cu diacritice, el mărturisindu-mi hâtru: „Doamnă, aud mereu în cap glasul dumneavoastră și acum scriu cu diacritice și pe *Facebook*, încât râd prietenii de mine!”.

Pe această idee, înainte de curs, un profesor ar putea oferi câteva sfaturi despre cum să asculte activ și să învețe. După oră, le-ar putea cere elevilor să noteze trei puncte-cheie din ceea ce a predat. După aceea, profesorul ar trebui să împărtășească ceea ce crede el că sunt trei puncte-cheie din oră și să le ceară elevilor să verifice cât de mult se potrivesc răspunsurile lor cu ale lui.

Această activitate prilejuiește ascultarea activă și manifestarea abilităților de monitorizare metacognitivă în același timp.

Elevii pot profita la maximum de ”momentele de învățare” peste tot (acasă, în clasă etc.), iar noi, vorbindu-le prin probleme, le putem modela metacogniția. Profitând de ”momente de învățare” de acest fel, le putem permite să vadă gândirea metacognitivă în acțiune, promovând ideea că toată lumea face greșeli și cel mai bun mod de a le corecta este să le rezolve și să se gândească la aceasta ca la o oportunitate de a învăța, de a crește, de a evolua.

În concluzie: *Arta de a pune întrebări* este chiar o artă – *Si agitur, veritas*. Întotdeauna le spun elevilor mei că întrebarea este jumătate de răspuns, dacă aleg să-și reconsidere poziția față de instruire și față de școală, în general. Nu trebuie să gândească falimentar, întrebându-se: *Cu ce mă ajută școala pe mine?*, ci întrebarea corectă ar fi: *Cu ce îmi dăunează?* Or, flexibilitatea este esențială în experimentarea de noi strategii, atât profesorului, cât și elevilor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Programa școlară pentru disciplina *Limba și literatura română*. Clasele V-VIII. București, 2017.
2. Butnari N. *Noile educații*. Chișinău, 2017.
3. Gladstone M. Pe: <https://becominghumanpodcast.com/episodes/2018/4/2/52-marc-gladstone-metacognition-learning-strategies>
4. Jacobson R. *A powerful skills for building resilience*. Pe: <https://childmind.org/article/how-metacognition-can-help-kids/>
5. <https://bigthink.com/mind-brain/metacognitive-strategies-children?rebelltitem=1#rebelltitem1>